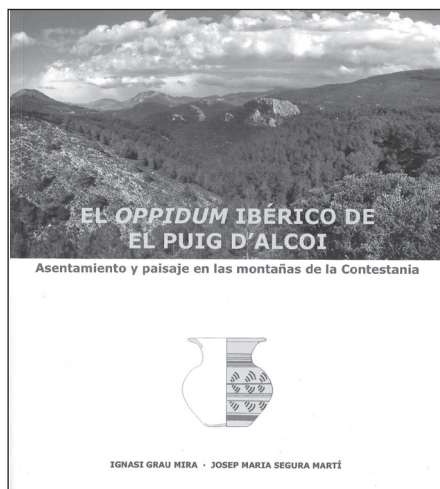

Grau Mira, Ignasi; Segura Martí, Josep Maria (2013). *El oppidum ibérico de El Puig d'Alcoi. Asentamiento y paisaje en las montañas de la Contestania*, Ajuntament d'Alcoi. Alcoi. Il·l. b/n, 312 pàgs. ISBN: 978-84-89136-79-3.

Aquesta obra presenta els resultats dels treballs d'investigació efectuats al jaciment ibèric del Puig d'Alcoi per part del Museu Arqueològic Municipal d'Alcoi Camil Visedo Moltó i la Universitat d'Alacant entre els anys 2004 i 2012. Les investigacions han estat dirigides per Ignasi Grau Mira i José María Segura Martí, que treballen a les esmentades institucions, i ells són els autors i coordinadors de gran part dels onze capítols. De fet, el projecte és fruit de la conjunció dels interessos de recerca de tots dos a les comarques de l'Alcoià i el Comtat des de fa anys. Hi participen també diferents especialistes que són responsables d'estudis específics de l'àmbit de la bioarqueologia i altres professionals procedents de la universitat o d'empreses d'arqueologia, que han posat a la disposició de l'obra diversos estudis inèdits de projectes d'investigació i intervencions de salvament als voltants del jaciment. L'esforç de la coordinació de tot plegat té un resultat molt positiu pels objectius del projecte.

El llibre comença fent un repàs a la història de les investigacions al Puig, un lloc que ha estat emblemàtic en l'àmbit regional per a l'estudi de la cultura ibèrica, tot fent palès l'estat de la recerca abans del projecte. A continuació, i això diu molt de la bona estructuració del plantejament de la recerca, s'expliciten clarament les bases del projecte actual i els objectius, amb una exposició precisa dels problemes històrics per resoldre i, sobretot, la justificació de cadascuna de les intervencions més enllà de fer l'excavació per l'excavació. En relació amb aquest darrer aspecte cal subratllar la base metodològica del projecte, que és manifestament forta, i que en la pràctica es tradueix en la combinació d'actuacions per tal d'adreçar lectures diacròniques i sincròniques al jaciment (amb el que anomenen l'excavació "en vertical" i "en horitzontal") i, el més rellevant, la necessitat de superar l'escala d'anàlisi del poblat i adreçar el territori (pp. 31-40). Aquesta base teòrica i metodològica es fa palesa en

cada capítol, i acompanya totes les reflexions que els coordinadors fan al llarg de l'obra. El resultat és que no estem només davant d'una monografia que exposa la documentació de les excavacions arqueològiques, o que s'atura amb les descripcions de la cultura material, sinó que es tracta d'un llibre on la reflexió històrica ha guiat la interpretació de cadascuna de les dades i, també, la redacció de tots els capítols. En aquest sentit trobem un llibre estructurat de manera original, que sens dubte és fruit de la reflexió dels seus editors per donar sentit a les restes documentades a les excavacions i a les prospeccions intenses i extenses dutes a terme al llarg dels anys, i per extraure el màxim profit de les dades arreplegades de cada període, tot transitant per reflexions sobre aspectes sincrònics i diacrònics. Puntualment s'utilitzen les dades de les excavacions antigues, ben estudiades i contextualitzades, per donar consistència a les conclusions pròpies.

Tornant a l'organització del llibre, el capítol dos està dedicat al medi físic, i es presenta el paisatge de mitja muntanya on s'ubica el jaciment i les implicacions culturals i econòmiques. Després s'inclou un capítol específic sobre les defenses i les fortificacions i, a continuació, dos més sobre les fases d'ocupació del lloc, des del ferro antic fins a l'ibèric ple, que expliquen al lector els detalls de les ocupacions. El fet de tractar la fortificació i l'emplaçament en un capítol específic pot ser discutible perquè s'introdueixen temes descontextualitzats de les ocupacions corresponents de l'hàbitat i que només seran tractats més endavant, però es fa evident que es tracta d'una decisió interpretativa dels autors, que consideren la fortificació i l'ocupació en altura aspectes rellevants al llarg de tota l'ocupació del lloc. El capítol sis ens endinsa novament en un aspecte temàtic, l'organització de les estructures domèstiques, referit però només a l'últim període d'ocupació en el sector de la Corona i el sector 11Fb, on es tenen més dades. Les precisions metodològiques (pp. 169-170) i les dades de les excavacions (antigues i recents) guien les conclusions dels autors, que expliquen com les estructures físiques es relacionen amb grups domèstics de diferents composicions a partir de les evidències de l'ús de l'espai i les articulacions de les activitats (p. 192). Les dades bioarqueològiques tenen cabuda en un capítol específic però cal assenyalar la limitada representació de llavors i carbons en comparació amb l'atenció que altres restes tenen als nivells excavats. Certament, les estratègies de recuperació de mostres bioarqueològiques no han estat sistemàticament incorporades a la metodologia d'excavació —només vuit mostres que abracen tots els nivells des del segle VII al IV aC han estat arreplegades— i el resultat és que hom desitjaria tindre més informació d'un lloc que esdevé clau en els processos de configuració territorial entre el ferro antic i l'ibèric ple.

A continuació s'exposen els resultats de l'anàlisi territorial mitjançant una relectura de les ocupacions a l'espai rural amb noves dades de prospeccions i excavacions. L'estudi espacial i els canvis de les formes d'ocupació del paisatge sí que han estat una prioritat per als autors i això es nota positivament als resultats obtinguts. El llibre conclou amb una síntesi

final on la reflexió històrica dóna sentit a les restes documentades, tot accentuant la informació que ofereixen diferents escales d'anàlisi, antigues excavacions, diversos materials, des de la prospecció a una tomba, o una escultura, i fugint de la mera acumulació de dades. En aquestes línies el Puig s'insereix en fenòmens històrics d'abast més ampli i és d'agrair aquest esforç interpretatiu de caire universalista.

Al llarg de l'obra se segueixen fàcilment les fases d'ocupació i la relació amb les unitats estratigràfiques, les làmines de figures i la documentació gràfica de les excavacions. Tanmateix, hauria estat molt útil incorporar les cotes a les planimetries i fer explícit el criteri que s'ha seguit per al recompte del número mínim d'individus en cada unitat estratigràfica. L'expressió gràfica d'alguna figura en blanc i negre és problemàtica, sobretot pel que fa a les planimetries amb fases diferents on gris i negre es confonen (fig. 4.1, p. 68).

El llibre arplega importants novetats per a la comprensió del poblament a la protohistòria a les muntanyes de la Contestània, amb matisos rellevants pel que fa al temps històric i a les formes de l'hàbitat i la gènesi de les unitats territorials. Per exemple, mèrit d'aquest treball és la redefinició de les fases inicials del Puig (emmarcades ara al ferro antic i no al bronze final) i, en conseqüència, noves dades i estratigrafies per valorar aquest període a les comarques centrals valencianes (capítol 4). Cal fer, però, una reflexió sobre l'ús acrític del terme 'Orientalitzant' que es fa servir com a convenció per referir-se al ferro antic, i a diferència dels períodes posteriors, també amb importacions i novetats mediterrànies, que no s'anomenen Hel·lenitzant, Punicitzant o Romanitzant. Com clarament posa de manifest el treball que ens ocupa, el procés d'arribada de novetats i materials fenicis (del sud peninsular, però) va ser un procés guiat per la tradició local (tecnologies de producció tradicionals; consum convivial a la manera local; demanda orientada a les necessitats i als interessos locals, etc.; vegeu com a exemple el que s'explica a les pàgines 95 i 266) i hom qüestionaria què significaven a les agendes locals les novetats detectades que anomenem orientals.

També són destacables del llibre les interpretacions sobre la gènesi dels processos de configuració de les unitats de poder definides des dels *oppida*, la jerarquització de l'hàbitat, el tractament que es fa del paper simbòlic de les fortificacions i l'hàbitat en altura, o el tipus de relacions d'aquests llocs amb altres categories de població al territori, especialment la valoració de l'ocupació rural a partir de les dades de prospecció. En aquest treball es fa palesa la validesa de la incorporació de metodologies específiques per entendre històricament el paisatge i, de fet, els aspectes territorials han estat un camp d'interès d'un dels autors (I. Grau) amb notables contribucions per entendre la configuració del paisatge al llarg de l'etapa ibèrica. Tot plegat fa que aquest estudi siga un model per a altres projectes.

Un comentari final mereixen els meritoris treballs de consolidació i valorització del jaciment com a culminació del projecte de recerca, relatats al capítol onze. Aquesta vessant que mira cap a la projecció pública

del patrimoni és un aspecte que ha estat considerat des de la gènesi del projecte i fa del Museu Municipal Camil Visiedo Moltó una referència pel que fa a la gestió integral del patrimoni del qual és responsable, abraçant des de la recerca fins a la valorització i la difusió. Esperem, però, que les accions encetades al 2012 amb gran ressò de públic —jornades de portes obertes, teatralitzacions al jaciment— puguin gaudir de continuïtat i créixer amb noves iniciatives educatives. Alguns tenim clar que el futur del patrimoni passa per fer això.

Jaime Vives-Ferrándiz Sánchez

Servei d'Investigació Prehistòrica,
Museu de Prehistòria de València
vives_jai@gva.es

A propòsit de *Pere Bosch Gimpera. Universidad, política, exilio*

La *Revista d'Arqueologia de Ponent* té, entre altres, l'objectiu de fomentar l'intercanvi i el debat d'idees, raó per la qual, més enllà de reconèixer l'exercici del dret a rèplica, agraeix a Francisco Gracia Alonso l'escrit de resposta a la ressenya d'Emili Junyent sobre el seu llibre *Pere Bosch Gimpera. Universidad, política, exilio* (2011), publicada al número 22, 2012, 244-249.

Consultat l'autor de la ressenya, considera suficient remetre els lectors i les lectores interessades al llibre, la ressenya i la rèplica i ha demanat a la redacció de la revista la publicació conjunta d'aquestes dues darreres. Així, doncs, tot seguit tornem a publicar la recensió de l'obra, inclosa ja en el número anterior d'aquesta revista, i la rèplica de Francisco Gracia, de manera que el lector pugui copsar millor el caràcter del debat.

Gracia Alonso, Francisco (2011). *Pere Bosch Gimpera. Universidad, política, exilio*. Marcial Pons, Historia. Madrid. 607 pàgs. ISBN: 978-84-92820-50-4.

